

ดอกไม้โบราณคดีไทย ๘

โดย บั๊กกลอน ๕๗ ๒๗

๓๒ กระทุ้ง

สารภีสี่ส่วนพิกุลเกด

กระถินเทศกระทุ่มดอกออกไสว

พวกผู้หญิงชิงช่วงดวงดอกไม้

บ้างชิงได้ดอกประดู่ซ่อนซู้ชม

วรรณคดี : พระอภัยมณี

ผู้ประพันธ์ : สุนทรภู่

ไม้กลุ่มเดียว กระทุมนา Wild Chinchona วงศ์ Rubiaceae

ชื่อละติน Anthocephalus chinensis ไม้ชนิด สูงใหญ่จริง กิ่งก้านกาง

เรียกตะโก ตะโกใหญ่ ตุ่มก้านช่วง อีกตุ่มหลวง กระทุมยาว ลาวเรียกกว้าง

กระทุมบก ตุ่มก้านยาว และสะพรั่ง โภหว่า-ตราง กรองปาหยัน น้ันมลายู

ต้นกระทุม แคนแสง และเปอแต่๊ะ ทั้งปะแต่๊ะ ตุ่มเนียง ตุ่มชี้หมู

ชาวขอนแก่น แม่่นตุ่มพราย ทุ่มพรายรู้ กระทุมอยู่ ในป่าขึ้น ขึ้นตามดอย

ถิ่นกำเนิด เกิดทั่วไป ในภูมิภาค ปลุกกันมาก ในแดนจีน สิ้นใช้สอย

ไม้เศรษฐกิจ ตัวใหม่ ใส่ใจคอย พัฒนาดอย ผลพลอยได้ ให้ความเย็น

สรรพคุณ เป็นยาเย็น เช่นพิษไข้ โรคลำไส้ ปวดมดลูก ซางตานแผ่น

ลดความดัน โลหิต ท้องร่วงเร้น ท่านใช้เป็น ยาฝาดสมาน กาลก่อนมา

ดอกขาวเหลือง เฟื่องนภา ป่าเบญจพรรณ ไม้สำคัญ ด้านเศรษฐกิจ คิดตามหนา

บ้านเมืองไทย ได้ร่มเย็น เช่นผ่านมา เพราะมีป่า พาน้ำฝน หล่นทั่วไทย

สถิตย์พันธ์ ธรรมสถิตย์

กระทุมเอยเคยเห็นตอนเป็นเด็ก

เก็บมาเล่นเพลินสนุกสุดดี

สาวโบราณไว้ผมทรงดอกกระทุม

สาวยุคนั้นมีอาจจะละเลย

อยากให้มึกระทุมนี่บานสะพรั่ง

เป็นไม้ดีมีประโยชน์ต่อทุกคน

รูปกลมเล็กเหลืองงามอร่ามศรี

มาบัดนี้มีเคยพบสบอีกเลย

ดูเป็นพุ่มกลางเศียรงามตามเฉลย

แม่ทราชมเชยทำทรงนี้กันทุกคน

คนรุ่นหลังจะได้เห็นทุกแห่งหน

เชิญปวงชนปลูกไว้ให้ลูกหลานชม

อุไรรัตน์ ภาสกาภนทร์

ต้นกระท่อมสูงใหญ่

ปลูกเอาไว้ใกล้ประตู

สมัยเรียกตะกู่

มีเป็นคู่ที่บ้านเรา

สูงใหญ่ไม่ใช่เล่น

ยืนต้นเด่นเห็นไหมเล่า

คลอเคล้ายอดมะพร้าว

อวดความยาวราวแข่งกัน

ดอกเหลืองเรืองอร่าม

พิศดูงามตามสี่เส้น

วิจิตรประณีตอัน

สุดจะสรรมาบรรยาย...

เอี่ยมศรี พงศ์พนรัตน์

ไม้กระท่อมยืนต้นสมสง่า

อยู่ในป่าเปลาตรงพาหลงไหล

ป่าดิบชื้นดิบแล้งแจ้งอย่างไร

ไม้นี้ไชรับยั้งขึ้นมั่นคง

เนื้อไม้เบาทำพื้นและทำฝา

เยื่อไม้จะใช้ทำตามประสงค์

เช่นกระดาษเฟอร์นิเจอร์ตั้งจำนง

เป็นรูปทรงสวยงามวาบหัวใจ

เปลือกลำต้นปนใบนำมาต้ม

เอามาอมกั้วคอในปากได้

แก้แ้กเสบช่องปากได้ทันใด

อีกลำใส่แ้กเสบวิเศษจริง

ท้องเสียเลยพลอยหายไปพร้อมด้วย

แถมยังช่วยแก้แ้กเสบ(มดลูก)ในเพศหญิง

ลดความดันโลหิตได้ดีจริง

ที่ยอดยิ่งถอนพิษไข้ได้ดีนา

ที่กล่าวมาเห็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ

หลายคนคิดไม่ออกหรืออกคุณชา

ชื่อ"กระท่อม"ดูโบราณนานนักนา

อีกชื่อว่า "ต้นตะกู่"รู้ไหมเอ๋ย

วลัยพร แสนวงษ์

เห็นกระทุ่มแล้วให้กลุ่มไม่เคยเห็น
ตามหุบเขาริมลำธารมีทั่วไป

เขาว่าเป็นไม้ยืนต้นทรงสูงใหญ่
หรือพบในป่าเบญจพรรณนั้นก็มี

อ่านต่อไปทำให้รู้ดีกว่า
เป็นดอกย่อยขนาดเล็กอัดทรงดี

ดอกนั้นหากลมเหลืองงามสดศรี

ขนนุ่มมีอยู่รอบนอกดอกไม้งาม

เนื้อไม้อ่อนละเอียดกระเดียดเหลือง
อีกยังทำเยื่อกระดาษใช้ให้ลือนาม

งามมะเรื่องทำของใช้ได้วาม
โปรดติดตามต่อไปในสรรพคุณ

ใบเปลือกต้นผลกระทุ่มช่างร่มร้าว
ทำยาต้มดื่มแก้ไข้ลำไส้พรุน

ฟังแล้วหนาวเจ้าตะกุกพืชสมุนไพร
กลิ่นไม่ฉุนไม้เศรษฐกิจใหม่ของไทยเรา

จตุพร สุวรรณปากแพรง

ดอกกระทุ่ม กลุ่มแน่น กลีบพราวเหลือง
ห้อยระย้า คราฝนกร้า ออกวารรุ่ง

งามประเทือง ด้วยเกสรขาว ราวดอกพุ่ม
ฟ้าทอรุ่ง ฉาบท้องทุ่ง อร่ามตา

ผลคราสุก เหลืองหล่น ปนโคลนดิน
รสเปรี้ยวหวาน ชานลื่น กินกันมา

ครวญถวิล วัยเด็ก แย่งเก็บหนา
จำติดตา ช่าสุข ครั่งเยาว์วัย

ต้นตะกุก ดูสง่า ว่าพืชใหม่
เปลาสูงลิ่ว ไหวพลิ้ว เห็นเด่นไกล

ปลูกนำไป ผลิตกระดาษ ได้ดีไซร์
ไม่เคยเห็นดอก ว่างามเด่น เป็นเช่นใด

ต้นกระท่อม ตุ่มหลวง สมุนไพร
ลดอักเสบ ทั้งท้องร่วง และแก้ไข้

บ่งไว้ใช้ รักษาโรค ให้หายไว
สุขอาบใจ คราได้ชม ไม้พรมไพร

กุศล คำเพราะ

ต้นกระท่อมไม้สูงใหญ่ในไพรกว้าง
ผลิดอกที่ปลายกิ่งเหลืองวาววาม
เปลือกลำต้นสีเทาแก่แตกเป็นร่อง
กินแก้ไข้ปวดมดลูกนะเอวกลม

แผ่นใบบางใบเดี่ยวออกตรงข้าม
กระจุกงามอัดแน่นแล่นล้อลม
สมุนไพรใช้คล่องเปลือกใบต้ม
ทั้งนิยมยาจากผลหยุดท้องร่วง

นำส่วนรากฝนหรือต้มเป็นยาเย็น
แก้ตานซางในเด็กเล็กทั้งปวง

ดับทุกข์เข็ญพิษวัณโรคไข้ใหญ่หลวง
งามโชติช่วงน่าสนใจไม้นี้

ไม้กระท่อมนิยมปลูกเป็นสวนป่า
เยื่อกระดาษสิ่งก่อสร้างพรางพราวตา

เพิ่มคุณค่าใช้ทำพื้นหรือทำฝา
เพิ่มเงินตราตัดขายได้ไวดี

ไม้เศรษฐกิจตัวใหม่ชวนใคร่คิด
ให้ร่มเงาดูดซึมน้ำจืดขจี

เพ่งพินิจไม้โตไวในสวนศรี
รื่นฤดีกระท่อมนี้สดสีเอย

ดวงพร เดชกุลทอง

กระท่อม หรือตะกูดสูงเด่น
ยืนโดดเด่น ตรงได้ เช่นไม้ซุง

มักพบเห็น แต่ไกล ไม้ต้นสูง
เป็นดาวรุ่ง ไม้ปลูกดี มีราคา

ใบกระท่อม ใบเดี่ยวรี มีรูปไข่

รูปหัวใจ ท้องใบเรียบ ใบไม่หนา

ดอกกระท่อม ขาวกลมเห็นเด่นออกมา

นึกถึงป่า ยายย่า น่ารักจัง

ผู้หญิงไทย มือก็ไกว ดาบก็แกว่ง

ทะมัดทะแมง แข็งแรงสู้ อยู่แนวหลัง

ดอกกระท่อม ทรงผมนี้ มีพลัง

สุดเสียงสังข์ คงเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย

แสนเสียดาย เคยใกล้สาว ทรงกระทุ่ม
อยากไปส่ง เธอคิดนาน บ้านอยู่ไกล

เธอสุขุม ปัญญาไว ใบหน้าใส
เหตุไฉน ไปกับหนุ่ม กระทุ่มแบน

ศรีวัฒน์ สุวรรณ

ต้นกระทุ่มตุ่มซี่หมูตะกุกใหญ่
ลำต้นเปลาตรงสูงใหญ่เห็นได้ชัด

จัดเป็นไม้ผลัดใบหรือไม้ผลัด
กระจายจัดอยู่ราวป่าเบญจพรรณ

ใบกระทุ่มออกเรียงกันตรงข้าม
แผ่นใบบางหลังใบเรียบเป็นมัน

รูปใบงามเป็นรูปรีรูปไข่สั้น
ขนสั้นสั้นบนท้องใบนุ่มในมือ

ดอกออกที่ปลายกิ่งเป็นช่อช่อ
มีกลีบดอกห้ากลีบสีขาวระปือ

รูปร่างก็กลมแน่นกระจุกครือ
ดอกนั้นหรือสีขาวเหลืองเลี่ยมเรียงรอง

สรรพคุณช่วยลดความดันโลหิต
เปลือกต้นไม้มากล้วยคอกก็ต้องลอง

กินแก้พิษท้องร่วงแก้ไข้ไม่มีสอง
สมานท้องโรคท้องร่วงพิษตานซาง

เนื้อไม้มันสีเหลืองขาวและละเอียด
นิยมปลูกเป็นสวนป่าตาตาราง

ช่างละเอียดมาทำพื้นหรือฝาขวาง
และสร้างทางเศรษฐกิจตัวใหม่ได้ผลดี

ดอกกระทุ่มเป็นพุ่มทรงของทรงผม
ทรงดอกกระทุ่มพุ่มทรงแสนโสภิ

ที่นิยมในสมัยโบราณนี้
กุลสตรีที่สูงศักดิ์มักแต่งองค์

อานนท์ สรวิสูตร

ต้นกระทุ่ม สูงใหญ่ ใบดกหนา
จันท์เรียกตะกุก กรองประหยัน ที่ยะลา

แม่ฮ่องสอน เรียกสพรั่ง ตรัง-โกหว่า
ตะโกใหญ่ ตราดเรียกหา ข้างหน้าภู

ดอกเป็นพุ่ม ทรงกลม ดูสมส่วน
ปลายดอกขาว สวยเลิศ เพรศพฐ

สีเหลืองนวล พราวพราว ช่างงามทรู
คราได้ดู ดอกกระทุ่ม มุมงามตา

ทั้งเปลือกใบ ใช้เป็นยา โรคลำไส้
ตานขโมย ดับพิษขาง เด็กได้นำ
คนโบราณ กาลเก่า เขาเล่าแจ้ง
ทรงกระทุ่ม พุ่มสวย เสียด้วยซี
กระทุ่มนี้ มีคุณ หนุนนำเนื่อง
นั่งเล่นไต้ รมไม้ ได้ทั้งวัน

แก้อักเสบ ดับพิษไข้ ได้จริงหนา
ใช้เป็นยา ปวดมดลูก ฤกกันดี
พวกอำแดง ไว้ทรงผม สมราศี
ไพร่ผู้ดี ทรงสวย ไปด้วยกัน
ได้ทุกเรื่อง บุญมา พาสุขสันต์
หอมกลิ่นนั้น ดอกกระทุ่ม แสนชุ่มใจ

ศกุนตลา ณ หนองคาย

หอมกระทุ่มปลายนามากรุ่นกรุ่น
ดอกเหลืองลือแสงตะวันอันวิบวาบ

หวานละมุนอ่อนดินกลิ่นฟางข้าว
จนถึงดาวแจ่มฟ้ามาเยี่ยมเยือน

ใบและเปลือกเป็นยารักษาไข้
ลำต้นนำเป็นไม้ใช้ในเรือน

ลดอักเสบแก้ลำไส้ไม่มีเหมือน
พืชเศรษฐกิจอย่าแซ่เขื่อนเร่งสนใจ

เมื่ออยู่เมืองเป็นเงาร่มอุดมค่า
คลายแห้งแล้งคลายวิตกอุทกภัย

อยู่ในป่าช่วยซบน้ำลำธารใส
सानสายใยคนกับป่าสืบช้านาน

ภายายนั่งจับพลูเจียนข้างเขียนหมาก
ดมกระทุ่มสั้นตรงทรงโบราณ

ลบเลือนยากแม้วารวันล่วงผันผ่าน
เป็นตำนานที่งามจดให้จดจำ

ชูลีรัตน์ สวัสดิ์

คุณยายฉันดมทรงดอกกระทุ่ม
คาดผ้าแถบโจงกะเบนสวยสมวัย

ดูเป็นพุ่มงดงามตามสมัย
ยังจำได้คุ่นตามานานวัน

แต่กระทุ่มนี้งามนามต้นไม้
ขึ้นในป่าขึ้นเย็นเบญจพรรณ

ต้นสูงใหญ่ได้เห็นเป็นบุญฉัน
ชื่อเรียกกันหลายหลากยากแจกแจง

เรียกกระทุ่มตุ้มพรายตุ้มชี้หมู มีชื่ออยู่ตะกุงามและแคแสง
แตกต่างกันไปตามถิ่นผืนเปลี่ยนแปลง เล่าสำแดงกันมาน่าสนใจ

กระทุ่มดอกออกดีที่ปลายกิ่ง กระทุ่มแน่นกลมจริงยิ่งสวยใส
กลีบดอกเหลืองเนืองแน่นบนแผ่นใบ นับเป็นพืชสมุนไพรใช้กันมา

ประโยชน์ใช้ใบต้มน้ำดื่มผลด้วย นำมาช่วยใช้ทำยารักษา
ต้นกระทุ่มค้ำค่าเหลือคณา สร้างบ้านมาอยู่นานสำราญดี

ไม้กระทุ่มมีค่าในป่าใหญ่ รักษาไว้เนิเวศน์ช่วยโลกสวยศรี
เติบโตเร็วปลูกไว้ให้มากมี รักษาที่ผืนป่าค่าอนันต์

อัญชลี ณ เชียงใหม่

